

Rok 1944

V roku 1944, ba ani v predchádzajúcich rokoch vo Varíne žiadne zvláštne podzemné hnutie nebolo. I keď občania prechovávali v sebe nesúhlas s vnútropolitickými udalosťami, ale neprejavovali verejne svoj odpor a preto v našej obci do SNP nedošlo k žiadnym zatváraniam. Nespokojnosť a obavy občanom sa začali verejne prejavovať nadovšetko vtedy, keď nastalo odvážanie (židov) občanov židovského pôvodu do koncentračných táborov. Tieto akcie sa konali vždy v nočných hodinách. Občania odporom a pohoršením prijali tieto neľudské výčiny. Veď títo občania boli pracovití – znášaliví a s celou obcou tvorili jednu príkladnú rodinu. Teda nebolo občana, ktorí by nebol odcudzoval tieto neľudské akcie. Boli to zväčša malí remeselníci, ako napríklad Alexander Neumann mäsiar, David Neumann povozník, Arpád Kulka povozník, Englová malá obchodníčka, Fanči Wienerová slobodná, sestry Eichenbauniové roľníčky, malý obchodník Donád so ženou rod. Šternovou a iní. Medzi poslednými bola p. Stráňavská rod. Kleinová a jej sestra Hermína, ktoré vlastne mali od vlády výnimku ako kresťanky – podľa manžela Stráňavského už vtedy nebohého varínskeho advokáta. Rodiny Arpáda a Jozefa Lilienthala obchodníkov ešte v čase odišli na neznáme miesta a tak sa zachránili. Pravdepodobne do Maďarska.

V takomto rozrušenom a skleslom položení prišiel mesiac august 1944, kedy sa začali už vo väčšej miere známky nespokojnosti medzi ľuďmi. No 28. augusta táto nespokojnosť vyvrcholila v otvorené povstanie. V našom okrese povstanie sa začalo v Žilinských kasárňach a ku vojsku pridali sa niektorí civili a žandári. Povstanie prešlo mestom a našlo ohlas na železničnej stanici. Varínčania, ktorí boli vtedy v Žiline, priniesli prvé správy o povstaní. Po celý deň bolo počuť výstrely a explózie z druhej strany Váhu od Strečna, lebo povstalci pochodovali cez Strečno na Vrútky a tak do Martina. Niektorí Varínčania prebehli ulicou Farskou/teraz ulica Červenej armády/ do Strečna, aby sa pripojili ku povstalcom. Medzi nimi bol Mucha, Trizuljak, Salát, Galan, Cesnek, Urban, M. Salát robil spojovaciu službu.

Prvé dni keď začala strelba od Strečna a táto sa zostrojila natoľko, že niektoré granáty zabúdili až do Varína. Na to nastal vo Varíne veľký rozruch – zmätok a strach. Utrasení Varínčania podbehuvali do susedných dedín a tam dúfali nájsť pokoj a istotu. Doma ostalo len niekoľko odvážnejších chlapov ako strážna služba. Len večerom sa odvážil niektorí z rodinných príslušníkov prísť domov, aby zaobstaral najpotrebnejšie potraviny. Ináč dedinskí občania vďačne sa podelili s utečencami s tým, čo mali doma. Pohostenie bolo skutočne príkladné. Na tento nerozmyslený zhon bol úplne zbytočný, lebo viac striel na Varín napadlo. Tento stav trval asi týždeň, kým nenastalo úplné vytriezvenie z tohto strachu.

Proti povstalcom vyslané boli hitlerovské jednotky. Do Varína prišli Vlasovci, ktorí sa umiestnili zväčša po krčmách a v škole. Vlasovci každý deň robievali prieskumy smerom na Lutiše, Vadičov, a pozorovali celú terchovskú dolinu. Ani Jedlovinu nevynechali. Prvé ich zaúradovanie bolo, že dali v obci vyhlásiť zákaz zdržiavania sa večer po uliciach od siedmej hodiny večer do šiestej hodiny ránej. Ak sa niekto vzdor zákazu ukázal, nastala hneď strelba, zatýkanie a predvádzanie na výsluch.

Vlasovci boli z Poľskej Ukrajiny. Strašili ľudí a prenasledovali. Velenie mali miešané, nik sa v ňom nevyznanal.

Občas prichádzali aj nemeckí vojaci zo Žiliny na autách a robili prieskumy po celej terchovskej doline. Občania sa im zďaleka vyhýbali, aby nemuseli na ich dopyty odpovedať, teda báli sa ich.

Vlasovcov nebolo veľa a tak to vyzeralo, že medzi nimi a Nemcami nebola zhoda. Nemci skôr nedôverou sa chovali voči Vlasovcom. Vlasovci po krátkom čase odišli a na Varín vrátil sa opäť pokoj, aspoň na krátko.

Bunkerníctvo: Asi koncom novembra a začiatkom decembra do Varína prišla prvá nemecká, hitlerovská jednotka, ktorá mala asi za úkol nielen strážiť a posilňovať hitlerovské beznádejné pozície, ale aj zaisťovať a upevňovať strategicky dôležité úseky. Nakoľko však nemali svojich vojakov na manuálne práce, preto začali verbovať a zháňať civilov – chlapov do pracovných brigád na kopanie zákop a opevňovacích prác. Varínčania veru nemali chuti na tieto nútené práce, ale nadovšetko nechceli byť, i keď aj nútené, pomocníkmi nemeckých okúpantov. Tak teda aby sa vyhli násilným odtransportovaniám a rôznym pomocným službám hitlerovským jednotkám, odsťahovali sa do hôr (Jedlovina, kurská dolina, strážska hoľa, Biele skaly) a tam vybudovali podzemné bunkre, v ktorých sa skrývali až do príchodu ČA.

Prvý takýto bunker bol útočiskom rodiny Glukstala zo Strečna. Táto rodina tajne v noci sa odsťahovala do tohto bunkra ešte v mesiaci november a pomocou Cigánika z Krasňan bunker dôkladne zamaskovali. Zásoby a iné potrebné veci zaobstarával Cigánik. O tomto bunkri nikto nevedel okrem Cigánika.

Druhý bunker vybudovali už viacerí, na čele s Františkom Sporinom. Boli to Alexander Trizuljak, Jozef Vrbovsky, František Vrbovsky, Ján Salát – Rudolfa syn, Jozef Kijanica, Alojz Blaha, Eduard Lipka, Ivan Cvacho, Gejza Burčík s manželkou Annou rod. Akantis, a Ján Verčík.

Tento bunker ležal v kurskej doline na rozcestí v pravo na hrebene Žarucha pod Kráľovou. Ľavé rameno cesty vedie na Nižnú Ondrejovu. Táto skupina, keď utiekla pred Nemcami, skrývala sa najprv na Strážskej holi v chate Čierna päťka, ktorá v r. 1941 bola postavená a patrila varínskym študentom. Tu však sa necítili celkom bezpečne a preto si vybudovali tento druhý bunker.

Nedaleko od tohto bunkra bol tretí bunker, ktorého tvorcom bol Ján Trizuljak. Tento ako partizán, keď prišiel tajne z povstania z Banskej Bystrice, stiahol sa sem do hôr a tu pomocou Františka Sporinu založili tretí bunker. V tomto bunkri všetci bratia Trizuljakovi, ďalej Anton Stehlík, Jozef Leban, Michal Takáč, Laco Salát a neskôr František Sporina priviedol do tohto bunkra aj Michala Saláta, ktorému hrozilo zaistenie. Do tohto bunkra prišiel aj Jozef Williger, Viktor Williger a Ján Toma.

Medzitým dvoma bunkermi bol stály spoj. Bunker Františka Sporinu nazvali Starý bunker a bunker Jána Trizuljaka Mladý bunker. Obyvatelia týchto bunkrov sa navzájom navštevovali a posilňovali a že tieto návštevy boli veľmi časté to prezrádzal dobre vyšliapaný chodník, ktorý tieto bunkre spájali.

Raz pri takejto obchôdzke zbadal František Sporina chlapa vodu brať. Chlap razom odskočil a zmizol. Dlho trvalo, kým prišiel Sporina na veľmi šikovno zamaskovanú skrýšu (podzemný bunker). Odkryl vchod a zavolať do bunkra : Kto tam? Poďte von ! Ale nik nevychádzal. Až keď sa pohrozil, že hodí dnu granát, vynoril sa z podzemnej skrýše naľakaný, na celom tele trasúci sa – bledý chlap. Strach však netrval dlho, lebo po výmene pár slov spoznali sa. Bol to Glukstalov syn, ktorého šťastné stretnutie až do plaču došlo. Bola to veľká radosť pre obe strany. Nakoľko tento úsek zdal sa byť Glukstalovcom po tomto stretnutí až dosť nebezpečný, preto razom zmenili si úkryt a prešli do iného, ktorý sa nachádzal na opačnej strane kurskej doliny, už spomenutého úseku Nižný Ondrejov a v ňom vydržali až do oslobodenia.

Ďalší bunker sa utvoril na Strážskej holi a boli v ňom : Ján Rihák, Karol Rihák, Otto Rihák, Mariška Riháková, Alojz Blaha, Štefan Báthory, Vojtech Salát, Štefan Remenár.

Posledný varínsky bunker bol pri poľovníckej chate Eleka Piovarčieho z Kukurišovej Kur/ v ktorom sa skrývali Jozef Varnay, Jozef Kačiak, Anton Santa a Emil Granatier.

Vo všetkých bunkroch zaviedla sa stála strážna služba od šiestej hod. do dvadsiatej hodiny. V Kure v tom čase bol hájnikom Jakub Paštrnák s Krasňan, u ktorého boli schovávané zásoby potraviny pre uprchlíkov a ktorý poskytoval aj potrebné informácie.

Nezbudania mali tiež svoj bunker pod Plešlom, ktorého vedúcim bol Matej Samec. Tuto skupinu tvorili Tomeňúk, Tomáš Daniš, Jakub Samec. K tejto skupine sa pridali niektorí

varínčania ako Rudolf Cigánik, Jozef Paniak, Jozef Androvič syn Eda železničiara, Jozef Petíra, Pavol Cesnek, tento ochorel a mali sním veľa starostí.

Nemci a Maďari robili stále prieskumy a zašli až do blízkosti týchto bunkrov. Pri jednej takej obchôdzke zbadal ich Michal Takáč. Tento bez rozmýšľania a v strachu rozkričal sa: „ Utekajte Nemci idú!“ . Medzi bunkerníkmi nastala veľká panika. Rozutekali sa kam kto vedel. Jozef Williger, Michal Salát, Ján Toma a iný odbehli do belskej doliny a hore Šk chceli sa dostať na holia, ale tam boli Maďari a títo ako ich zbadali, pustili na nich strelbu a tak nútení boli sa späť vrátiť.

Tak podobne zanechali svoj bunker aj Rihákovci. Na Takáčov poplach chceli sa dostať domov. Maďari ich však chytili a odviedli na nemecké veliteľstvo do Gbelian. Týchto veľkou chybou bolo, že u Otta Riháka našli revolver, ktorého považovali za partizána a chceli ho zastreliť. Len rýchle zakrovenie a prosby jeho brata Karola Nemci upustili od prevedenia tohto ortieľu.

Takúto smolu mal aj Štefan Báthory riaditeľ meštianskej školy. Chytili ho Maďari pri Pastrnákovi a predviedli na maďarské veliteľstvo do Krasnian a len to, že vedel maďarsky, ho zachránilo. Pastrnák bol hájnikom v Kúre.

Veľmi zaujímavá príhoda sa stala pod Plešelom. Jeden deň pribehlo sem pár zadychčaných vojakov. Boli to vojaci z Kremnice. Nemci ich zväbili a viezli vlakom, nevedeli kam. Cestou si to však rozmysleli a v Strečne povyskakovali z vlaku, i hybaj preč do hôr a dobehli až na Plešel. Tu sa stretli s našimi bunkerníkmi a po vysvetlení prípadu, priviedli ich cez Suchý na Vrútockú stranu. Nemci boli však utáborení na opačnej strane a ako zbadali prchajúcich, začali po nich strieľať. Strely boli pravdepodobne bezúspešné, vzdialenosť bola dosť značná. Na Takáčov prenáhlený poplach rozutekali sa naši bunkerníci pod Plešelom. Nie však Štefan Piovarči strojvadič a Anton Cvacho tiež strojvadič, ktorí nestačili utiecť pre Nemcami. Skrývali sa pod brvnami až kým neprišli prvé ruské hliadky. Zaujímavosťou bunkerníctva bolo, že mali aj pekáraň, v ktorej piekli chlieb, ba niekedy i koláče. Nemali núdzu ani o mäso – strieľali divočinu, a tak si vypomáhali pri stravovaní. v nepretržitý spoj. Tento najhorlivejšie zaobstarávala Anna Talafová – neskôr Kováčová a Jozef Remenár syn Jána Remenára. Títo donášali správy – potraviny a všetko potrebné do týchto skrýš. Potom razom sa zjavili tak očakávaný Rusi, vojaci ČA. S veľkým „HURÁ“ naši ich privítali a po boku ruských vojakov všetci bunkerníci sa vrátili domov.

Z týchto a z vojakov, ktorí boli už doma, sa urobila domáca milícia, ktorej veliteľom bol Blaha Fr. A Burčík Gejza. Milícia podliehala miestnemu vojenskému veliteľstvu. Okrem spomenutých bunkrov boli aj menšie nachytro vybudované bunkry a to v Stromkoch, ktoré vykopali a opevnili študenti, a tu sa i cvičili. Potom ďalší menší bol na Vajánku, pod Strážškim vrchom a tiež i Podhájí. Ináč bunkerníctvo malo svoj spoločensko-ekonomicko politický význam. Totiž do bunkrov utiekli a sa nast'ahovali chlapi a mládež preto, lebo sa nechceli zúčastňovať prác, či už pri stavaní zákopov, opevnení, mostov alebo iných Nemcami požadovaných a nútených vojenských úkonov. Teda jedným slovom sa vzdali poslušnosti a tým zoslabovali mocenské pozície Nemcov. V druhom prípade nanášali rozruch a odpor proti okupantom, čo malo veľký význam v chovaní sa našich občanov.

Na doplnenie udalostí z nemeckých výčinov sa zaznamenáva nasledovné:

Keď sa po obci rozniesla správa, že Nemci berú chlapov na zákopnícke a iné obranné práce, v tom momente sa všetci chlapi stratili. A v akom obleku sa nachádzali, aj bosí, hybaj do Stromkov, alebo do pivníc. Nemci samozrejme s veľkým vyhrázaním poslali chlapov zháňať na okolité dediny. Keď sa všetko ukludnilo, utečenci sa späť vrátili. Samozrejme ustrnutí a znepokojení.